

1. ΤΟ ΤΡΑΓΙΚΟ ΣΚΕΠΤΕΣΘΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Μέσο: . . . . . ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ_ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

Ημ. Έκδοσης: . . .20/08/2023 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .20/08/2023

Σελίδα: 6

Innews ΑΕ - Αποδελτίωση Τύπου - <http://www.innews.gr>

Π.Κ. Ιωσακειμίδης

Η τραγικότητα αναγνωρίζει τη σχετικότητα των ανθρώπινων επιλογών, τις αντιφάσεις της ορθολογικότητας και την ανάγκη της δημοκρατίας ως μεθόδου προσδιορισμού των όποιων δημόσιων αποφάσεων

Φωτογραφία: ΕΥΡΟΚΙΝΗΣΙΣ/ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΕΡΕΡΤΛΑΔΗΣ

Το «τραγικώς σκέπτεσθαι» σήμερα

Ακούγοντας για ένα ακόμη καλοκαίρι τον τραγικό λόγο στην Επίδαυρο δεν μπορεί παρά να στοχασθεί κάποιος πάνω στο πολλαπλό μήνυμα της τραγωδίας σήμερα, πάνω στη δύναμη του «τραγικού μυαλού» και στην έννοια του «τραγικώς σκέπτεσθαι». Την επικαιρότητά του λόγω του υπόβαθρου τα δραματικά δρώμενα των ημερών, την πολεμική σύγκρουση στην Ουκρανία και σε άλλες περιοχές του πλανήτη, την κλιματική κρίση με τις οδυνηρές καταστροφές που προκαλεί (από τις Ξηρασίες, πλημμύρες, πυρκαγιές, μαζική μετακίνηση πληθυσμών), τις αναπόφευκτες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές και τα δράματα με την απώλεια ανθρώπινων ζωών που τις συνοδεύουν, τους κινδύνους της τεχνητής νοημοσύνης (AI) και σειρά άλλων δυστοπικών καταστάσεων. Μόλις ολοκληρώσα την ανάγνωση ενός βιβλίου που κυκλοφόρησε πρόσφατα με ακριβώς αυτό το θέμα και τίτλο: «Το τραγικό μυαλό» (R.D. Caplan, *The Tragic Mind, Fear, Fate and the Burden of Power* / «Το Τραγικώς Σκέπτεσθαι, Φόβος, Μοίρα και το Βάρος της Εξουσίας», εκδ. Yale University Press, 2023). Ο συγγραφέας του, Ρόμπερτ Κάπλαν, πριν γίνει ακαδημαϊκός υπήρξε πολεμικός ανταποκριτής καλύπτοντας την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή και την Αφρική με έδρα την Αθήνα. Εξ ου και το ενδιαφέρον και η μελέτη του για την αρχαία ελληνική τραγωδία και τη σημασία της σήμερα. «Η τραγωδία», γράφει, «κατέχει κεντρική θέση στη μεγαλοσύνη των Ελλήνων και συνεπώς κεντρικό ρόλο στην επινοήση της Δύσης. Το ίδιο μυαλό που ανακάλυψε την τραγωδία είναι το μυαλό που κατατρόπωσε την περσική αυτοκρατορία. Η τραγωδία, καθώς συνιστά βάση για αυτογνωσία

και απόρριψη κάθε αυταπάτης, είναι οργανικά αναπόσπαστη με την ανάπτυξη της ατομικότητας. Και η ατομικότητα η οποία εκδηλώθηκε για πρώτη φορά στην κλασική Ελλάδα οδήγησε τελικά στην εμφάνιση της δυτικής δημοκρατίας». Με αντίστροφη στη σημερινή δυστοπική πραγματικότητα, ο συγγραφέας αντλεί ορισμένα βασικά συμπεράσματα από τη μελέτη της τραγωδίας. Ειδικότερα: Πρώτον, η τραγωδία βασίζεται στη βουδιστική συνειδητοποίηση των περιορισμένων επιλογών που ως άνθρωποις υπάρξεις έχουμε και τη γνώση ότι δεν είναι δυνατόν τα πάντα, έξω και ανεξάρτητα από τις οποιεσδήποτε συνθήκες. Αν και η συνειδητοποίηση αυτή μας έρχεται συνήθως πολύ καθυστερημένα. Δεύτερον, η τραγωδία διδάσκει ότι η ανθρώπινη μεγαλοσύνη εκδηλώνεται συνήθως σε συνθήκες καταστροφής και όχι θριάμβου. Και γι' αυτό στην τραγωδία το ηρωικό στοιχείο συνυπάρχει πάντοτε με το τραγικό. Τρίτον, η τραγωδία γεννήθηκε όταν οι αρχαίοι Έλληνες κατάλαβαν ότι υπάρχει κάτι ανεπαρόντο λάθος στον κόσμο. Η τραγωδία συνιστά μια απόπειρα για τη διόρθωση του κόσμου αλλά με σαφείς περιορισμούς και αποδεχόμενοι εκ των προτέρων ότι η απόπειρα μπορεί να είναι και μάταιη. Τέταρτον, η τραγωδία αναγνωρίζει τη δύναμη του φόβου ως περιοριστικού παράγοντα στην ανθρώπινη δράση, αλλά και σε ορθολογικές επιλογές ενόστε. Και παράγοντα αποφυγής της ύβρεως και της αλαζονείας της εξουσίας. Πέμπτον, η τραγωδία σε καλεί να δεις την πραγματικότητα από πολλές και διαφορετικές οπτικές γωνίες και να αναγνωρίσεις ότι υπάρχουν «πράγματα ακατανόητα» και «πράγματα που δεν έχει σκεφτεί η φιλοσοφία μας». Με βάση τις παραπάνω παραδοχές ο Κάπλαν καταλήγει σχετικά με το σημε-

ρα ότι «πρέπει να σκεπτόμαστε τραγικά για να αποφύγουμε την τραγωδία» και τις καταστροφές που απειλούν τον πλανήτη. Ειδικά ο μεγάλος πολιτικός ηγέτης που έχει ως καθήκον να λαμβάνει δύσκολες αποφάσεις «θα πρέπει να είναι τραγική προσωπικότητα, να σκέπτεται στο βάθος τραγικά». Να αποδέχεται ότι η κατανόηση των παγκόσμιων εξελίξεων μπορεί να αρχίζει με έναν γεωγραφικό χάρτη αλλά θα πρέπει να καταλήγει στους έλληνες τραγικούς και τον Σαίξπηρ (που είναι η συνέχεια των τραγικών). Να αποδέχεται δηλαδή ότι «οι ανθρώπινες πράξεις μπορεί πάντοτε να πάνε στραβά ή να καταλήξουν σε «μη επιδιωκόμενες καταστροφικές συνέπειες» (unintended consequences). Και μέσω του τραγικού φόβου να θέτει όρια στη δράση του, είτε λέγεται Βλαντίμιρ Πούτιν ή σιδηστής άλλο. Σε μια συζήτηση που οργάνωσε το περιοδικό «New Statesman» (23 Απριλίου 2023) με αφορμή το βιβλίο του Κάπλαν με τίτλο *The New Age of Tragedy* («Η Νέα Εποχή της Τραγωδίας»), οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι οι απειλές, προκλήσεις, ανυπαρθέσεις, συγκρούσεις, κλιματικές καταστροφές, κ.ά. θα μπορούσαν να είχαν μετριασθεί μέσα από την «τραγική σκέψη» των πολιτικών ηγετών που απουσιάζει και χρειάζεται...

Η τραγικότητα αναγνωρίζει τελικά τη σχετικότητα των ανθρώπινων επιλογών, τις αντιφάσεις της ορθολογικότητας και την ανάγκη της δημοκρατίας ως μεθόδου προσδιορισμού των όποιων δημόσιων αποφάσεων.

Ο καθηγητής **Π. Κ. Ιωσακειμίδης** είναι πρώην προεπιθετής-σύμβουλος ΥΠΕΞ, μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής του **ΕΝΙΑΜΕΠ** και Research Associate LSE. Από τις εκδόσεις Παπαζήση κυκλοφόρησε το νέο βιβλίο του «Ελλάδα: Ορίζοντας 2030. Οι Προκλήσεις Τουρκίας και Ευρώπης».